

ADRIAN CIOROIANU este profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, instituție în care lucrează de peste două decenii. A publicat consistent în multe zile și reviste din țară și adesea poate fi văzut – în calitate de colaborator sau realizator – în programe ale televiziunilor din România.

Autor a mai multe volume de istorie, culegeri de eseuri pe teme istorice sau politice, scenarii pentru documentare istorice de televiziune și, mai recent, al unui roman, este unul dintre istoricii care au înnoit, din punct de vedere metodologic și tematic, imaginea asupra trecutului.

Și toate acestea și pentru că, în copilărie, i-au plăcut povestile. Mai întâi numai povestile, apoi guma de mestecat și povestile, apoi romanele lui Jules Verne și povestile, apoi benzile desenate și povestile, apoi Istoria și povestile, apoi Marilyn Monroe și povestile, apoi parfumurile și povestile...

De același autor:

Maria a României. Regina care a iubit viața și patria, Curtea Veche Publishing, București, 2015 (împreună cu Mihaela Simina).

Carol I. Primul și cel mai mare Rege al românilor, Curtea Veche Publishing, București, 2015 (împreună cu Andrei Radu).

Cea mai frumoasă poveste. Căteva adevăruri simple despre Istoria românilor, Curtea Veche Publishing, București 2013.

Adulter cu smochine și pescăruși, Curtea Veche Publishing, București, 2012.

Epoca de aur a incertitudinii. America și China, ideile și Primăvara arabă, Clio, Clausewitz și Lady Gaga la începutul secolului XXI, Curtea Veche Publishing, București, 2011. *Visul lui Machiavelli. 150 de povestiri despre lucruri pentru care ați putea renunța la Paradis*, Curtea Veche Publishing, București, 2010 și versiune ebook, 2013. *Geopolitica Matrioșkăi. Rusia postsovietică în noua ordine mondială* (vol. 1), Curtea Veche Publishing, București, 2009 (ediția a II-a, în pregătire; volumul 2, de asemenea în pregătire).

Istorie, eroi, cultură politică, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2008.

Sic transit gloria. Jurnal subiectiv al unui cincinal în patru ani și jumătate, 2000–2004, Editura Polirom, Iași, 2006.

Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc, Curtea Veche Publishing, București, 2005 (ediția a II-a, 2007) și versiune ebook, 2013.

Ce Ceaușescu qui hante les Roumains. Le mythe, les représentations et le culte du Dirigeant dans la Roumanie communiste, Curtea Veche Publishing & L'Agence universitaire de la francophonie, București, 2004 (ediția a II-a, 2005).

Focul ascuns în piatră. Despre istorie, memorie și alte vanități contemporane, Editura Polirom, Iași, 2002.

Scrum de secol. O sută una de povesti suprapuse, Curtea Veche Publishing, București, 2001.

Autorul acestui volum așteaptă mesajele cititorilor la adresa:

adrian.cioroianu@gmail.com

ADRIAN CIOROIANU

Nu putem evada din Istoria noastră

Cea mai frumoasă poveste

Vol. II

C U R T E A V E C H E

ipoteză a inexistenței lor este nu numai ireală, ci de-a dreptul ruptă de realitate. În trecutul real, desigur, ei au existat. Trebuie să ne împăcăm cu această Istorie a existenței lor, trebuie să o învățăm pentru a o înțelege, pentru că, oricum, aşa cum spuneam la începutul acestui volum, *nu putem evada din istoria noastră*, cea care a fost.

De aici și morala poveștii care se încheie: dincolo de orice întrebare ipotetică sau *contrafactuală*, cei care vor să înțeleagă mai bine prezentul României de azi sunt invitați să cunoască mai bine trecutul țării. Cele două dimensiuni temporale sunt intim legate. Istoria nu ne ferește să facem greșeli, dar măcar ne poate feri să facem de două ori aceeași greșeală.

Cuprins

O parte din povestea (în parte filmată) a acestei cărți.	
Un fel de prefăță	7
Este Istoria, ca atare, o știință?	16
„Prin noi însine“ <i>versus</i>	
„politica porților deschise“	20
Povestea imnurilor României (1862–1990)	24
O simplă rimă. Nu Ialta–Malta, ci Moscova (octombrie 1944).	28
Sindicalele în timpul regimului comunist (incepând din 1945)	32
Înccenarea de la Tămădău și compromiterea PNT (iulie 1947)	38
Planul Marshall și România stalinizată (vară și toamna anului 1947)	41
Anihilarea partidelor politice democratice (1946–1947)	46
Desființarea Bisericii greco-catolice românești (1948)	50
„Neo-limbajul“ regimului comunist (incepând din 1945)	54
Instituțiile Securității și Miliției în RPR (1948–1949)	58

Regiunea Autonomă Maghiară (1950-1968).....	62
Morți suspecte în cultura română: Nicolae Labiș, Marin Preda și Ioan Petru Culianu.....	67
Un bunic pe nume Gheorghiu-Dej.....	72
Un supraviețitor – Ion Gheorghe Maurer.....	77
Lupta pentru putere din PCR/PMR (1944-1957).....	81
Mihail Sadoveanu – clarvăzător mason sau tovarăș de drum?	85
Santierele naționale ale tineretului (după 1947).....	89
Eroism și disperare: rezistența anticomunistă din munții României (1948-1962)	93
Fabrica de genii, sau Școala de literatură „Mihai Eminescu” (1950-1955)	97
Povestea cincinalelor României (1951-1989).....	101
Patru decenii de pionierat (1949-1989)	105
Doctoratele oamenilor politici – de la Petru Groza la Nicolae și Elena Ceaușescu	109
Nava-școală „Mircea” (din 1938 până astăzi).....	112
Ebreii și comunismul	116
„Generalul Iarnă” și România comunizată	121
Un Nikita Hrușciov nervos vizitează România (iunie 1962)	124
„Criza rachetelor” sovieto-americană din 1962 și România	128
Când aşchia sare departe de trunchi – în comunism, copiii activiștilor părăsesc România!	132
O vecinătate cu probleme: România-Ungaria (1948-1989)	136

România și Iugoslavia în timpul comunismului.....	140
Vecinul, deseori neglijat, de la sud: relațiile cu Bulgaria (1945-1989)	145
Vecinul de sânge de la est: adventurile unei statui din Chișinău.....	150
Emigrarea evreilor și a germanilor din România (1945-1989)	154
Povestea papirusului de la Mangalia (1959-2011).....	158
Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu: același sistem, doi oameni, două legende	161
Urbanizarea României – o poveste cu „va urma”	165
Metroul din București (1909-1979).....	169
De la Casa Poporului la Palatul Parlamentului (și al summitului NATO)	172
Ambiția nucleară a lui Nicolae Ceaușescu (după anul 1968)	175
Ziaristi, politică și manipulare: legea presei din 1974	178
„Calul troian” de la Helsinki (vara anului 1975)	181
Cenaclul „Flacăra” – rock, poezie și ideologie (1973-1985)	184
„Clauza națiunii celei mai favorizate” și România comunizată (începând din 1975).....	190
Festivalul național „Cântarea României” (1976-1989)	194
Președintele Ceaușescu și omologii săi americani (1969-1989)	197
Vizita lui Nicolae Ceaușescu la Washington (aprilie 1978)	201

Propagandă în străinătate, pe bani din țară (1970-1982)	205
Pasiuni, gelozii și bârfe comuniste	208
O carte cât un război (mediatic): <i>Istoria Transilvaniei</i> (1986-1987)	212
Optimismul natural al lui Nicolae Ceaușescu	216
Mihail Gorbaciov vizitează România lui Ceaușescu (mai 1987)	219
Ultima primăvară a Conducătorului (martie-iunie 1989)	222
Gimnasta care sare granița – fuga din țară a Nadiei Comănci (noiembrie 1989)	226
Ultima întâlnire dintre Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov (4 decembrie 1989)	231
A fost sau nu a fost revoluție? (decembrie 1989)	235
Totul putea începe în „liniștită” Moldovă? (Iași, 14 decembrie 1989)	240
Un personaj controversat al Revoluției – László Tőkés (decembrie 1989)	244
Şamanul unui trib debusolat – N. Ceaușescu la ședința CPEX din 17 decembrie 1989	248
Operațiunea „Trandafirul” – filmul <i>horror</i> al Revoluției (17/18 decembrie 1989)	252
Olteni trimiși la Timișoara (20-21 decembrie 1989)	256
Ultima – dorită – „rotație a cadrelor” (21-22 decembrie 1989)	260
Mitingul fatal din 21 decembrie 1989	263
Moartea generalului Vasile Milea (22 decembrie 1989)	267

Elicopterul ultimei evadări – fuga din CC a soților Ceaușescu (22 decembrie 1989)	271
Diversiunea „helicopterelor” din Oltenia (22 decembrie 1989 și zilele următoare)	275
Nicu Ceaușescu în Revoluția Română (decembrie 1989)	279
Cazul USLA – uciderea grupului Trosca	283
Incendierea Bibliotecii Centrale Universitare și a Muzeului de Artă din București (22-23 decembrie 1989)	287
A complotat Armata Română împotriva lui Ceaușescu?	290
Cel mai celebru (și mai discutat) proces din istoria justiției românești (25 decembrie 1989)	294
„Sinuciderea politică” a lui N. Ceaușescu	298
Moartea „din subsol” a lui Marin Ceaușescu (28 decembrie 1989)	302
Revoluția, ca experiență personală	306
Istoria, ca exercițiu contrafactual	311

**O parte din povestea
(în parte filmată) a acestei cărți.
Un fel de prefață**

În toamna anului 2013, când a apărut primul volum al acestor povestiri adevărate (*Cea mai frumoasă poveste. Câteva adevăruri simple despre istoria românilor*, Curtea Veche Publishing), nu puteam sănătatea orizontul de aşteptare pe care acea carte avea să-l întâlnească. De altfel, totul avea legătură cu serialul *5 minute de istorie*, al cărui ecou a fost mult peste aşteptările mele. La ora la care scriu această prefață, serialul – care a avut în total 167 de episoade (101 în prima serie, 65 în cea de-a doua, plus un episod care nu s-a filmat niciodată... o să spun mai jos de ce) – încă rulează la Televiziunea Română, ele se regăsesc integral și cu acces liber pe platforma de internet TVR+, iar cele mai multe episoade, dacă nu toate, au fost descărcate deja, de diverse persoane, pe YouTube (ceea ce nu a fost în intenția noastră...).

Acest volum strângă, aşadar, restul scenariilor acestui serial, cele care nu au fost publicate în primul volum, *Cea mai frumoasă poveste...*

La acest moment de cvasibilanță, sunt câteva lucruri asupra cărora mă simt dator să insist.

i) Mai întâi de toate, nu este deloc simplu să filmezi, în București, un serial de istorie. Din păcate, orașul, deși este evident că mustește de povești ale trecutului – ca orice capitală –, are relativ puține semne ale memoriei istorice

(adică monumente, plăci comemorative, indicații turistice etc.) care să trimită la istoria noastră recentă. Să dau un exemplu: pentru un episod în care vorbeam despre Burebista, cu greu și după îndelungi căutări am găsit un bust al acestuia, în curtea unei unități militare (a cărei conducere a colaborat impecabil cu echipa noastră în timpul scurtei filmări). Sau: pentru un episod despre Ecaterina Teodoroiu, cu greu am găsit în București ceva legat de numele acestuia – până la urmă, cu sansă, am găsit o statuie a ei, pe un hol slab luminat al unei clădiri-anexă din Muzeul Militar. Pentru alegerile din 1946, cu greu am găsit un perete, în zona Liceului „Matei Basarab”, pe care se mai vedea semnul „Soarele” al alianței procomuniste de atunci – și acesta spălat de ploi și albit de soare. Ne-am deplasat acolo, am parcat cu greu, am filmat, dar la difuzarea serialului am văzut cu toții că abia dacă se observa ce semn era în spatele meu. Din acest motiv, foarte multe episoade au fost filmate cam în aceleași locuri, încercând de fiecare dată să găsim unghiuri inedite – vezi cele în care este vorba despre Gheorghe Gheorghiu-Dej, pentru care am mers de șase sau de șapte ori la Muzeul Tărâmului Român (gratitudinea mea și a echipei pentru amabilitatea cu care am fost primiți de fiecare dată!), pentru că numai acolo se găsesc, într-o sală de la subsol, mai multe tablouri cu Dej – pe care le-am filmat din toate unghiurile posibile, pentru a elmina senzația de *déjà-vu*. Un bust în piatră al lui Gheorghiu-Dej se mai afla și într-o curte aparținând Muzeului Național de Artă (unde, iarăși, am fost primiți cu mare căldură), numai că acest bust avea o figură de nerecunoscut, pentru că, în decursul anilor (probabil după 1990), cineva a spart nasul statuii cu un ciocan!... Tot aici, de exemplu, se afla și o statuie a lui Lucrețiu Pătrășcanu, probabil făcută prin anii '70 – dar și ea din ce în ce mai greu de recunoscut.

ii) În aceste condiții, principala dificultate în realizarea acestui serial a reprezentat-o reala disproportie dintre durata deplasărilor și rezultatul finit al filmării. Cum de regulă filmam una sau două zile pe săptămână, cea mai mare parte din acest timp era cheltuită nu pe filmări propriu-zise (care, grație echipei minunate cu care am colaborat, mergeau repede), ci pe deplasarea cu mașina prin București, dintr-un capăt în altul, pe măsură ce eu scriam alte noi episoade și mergeam să le „tragem” pe film. Așadar, pentru un episod de cinci minute lucram uneori între două și patru ore – cu deplasări, cu descărcatul aparaturii, cu locuri de parcare care erau sau nu erau, cu unii trecători care veneau peste noi și ne întrebau: „De ce nu-l dăm jos pe Băsescu (sau Ponta)?”, „De ce nu vorbiți despre pensiile noastre?” etc. Așa cum se întâmplă de obicei, socoteala de acasă rareori se potrivește cu cea din târg – sau de la filmare. Unde ne așteptam că va merge strună (adică repede), au apărut probleme dintre cele mai diverse – de la defecțiuni ale aparatelor sau nori care apăreau exact când nu aveam nevoie de ei, până la câte un om care lucra cu pickhammerul sau cu drujba (n-avea nici o vină, era munca lui) tocmai lângă locurile prin care filmam noi. Altă dată, dimpotrivă, unde ne așteptam să fie mai complicat a mers ca pe roate – gratitudinea mea, de exemplu, serviciilor de poliție de frontieră de la granița cu Serbia (Porțile de Fier) sau cu Bulgaria (Giurgiu), care ne-au facilitat foarte mult câteva filmări prin acele zone.

iii) În cei doi ani cât am filmat (din 2013 până la începutul lui 2015), relativ rar (și din cauza timpului meu limitat, și din cauza priorităților TVR) am putut face deplasări prin țară – chiar dacă ele ne-au lăsat, probabil, cele mai frumoase amintiri. Pentru acestea, am profitat fie de vacanțele mele, fie de diferite invitații pe la colocvii sau conferințe, fie de zilele libere ale unor instituții ale statului. Din Sinaia/Peleș

până la Constanța, din Brașov – via Sfântu Gheorghe – până la Craiova, din Timișoara până la Scornicești (unde dl Emil Bărbulescu a fost extrem de cooperant), din Sibiu, Ploiești, Giurgiu, Porțile de Fier sau Târgoviște până pe marginea unor drumuri din satele în care ne-am oprit cu treabă, aceste filmări mi-au dat sentimentul că România are atâtea povești de spus, încât s-ar putea face lesne sute de documentare istorice. Reacția oamenilor, în general, a fost peste așteptări de bună – cu excepțiile de rigoare. Pe cât de bine am fost primiți la Sanatoriul „Ana Aslan” de lângă Otopeni, pe atât de obtuz am fost priviți de conducerea unei întreprinderi din Târgoviște, care pur și simplu a chemat bodyguardii să ne invite afară (altfel politicos) din perimetru, deși anterior portarii ne permiseseau intrarea (noi doream să filmăm niște mormane de moloz, pentru un episod, cred, despre cutremurul din 1977 – fără nici o legătură deci cu întreprinderea respectivă!). Altă dată, la Sibiu, am văzut un frumos monument militar, care se potrivea foarte bine cu un episod pe care îl scrisesem; numai că acel monument era lângă gardul de la stradă al unei unități militare, iar filmarea era interzisă în zona aceea (ca la multe unități militare). Totuși, am apelat la conducerea unității, am explicat (vorba clasicilor) *cine suntem și ce vrem*, ne-a preluat un ofițer de legătură (care, altfel, ne-a spus că aprecia serialul nostru), i-am explicat ce și de unde vom filma, am așteptat apoi acordul comandantului... timpul trecea... noi trebuia să plecăm mai departe... soarele înainta pe cer... într-un final am primit acordul și am filmat. Filmarea nu a durat nici 10 minute (cu tot cu instalarea și dezinstalația camerelor), dar în total am stat acolo mai mult de o oră. Totuși, am reținut jumătatea plină a paharului – oamenii au fost amabili, din moment ce, prin lege, unitățile militare sunt obiective speciale. Ca să nu mai spun că acest serial

mi-a dat ocazia de a filma inclusiv... în curtea fostei mele școli generale (din Craiova) – ceea ce nu e puțin lucru!

iv) Cum spuneam, a existat și un episod care, deși scris (și apare în acest volum), nu a fost filmat niciodată: cel despre statuia din Chișinău a lui Ștefan cel Mare. Din păcate, raportul dintre cheltuieli și beneficii ne-a fost total defavorabil. Potrivit celor care aprobau deplasările în TVR, pe drept cuvânt, ar fi avut logică economică o deplasare dacă am fi avut mai multe episoade despre Chișinău sau despre români de peste Prut; dar cum acel an (2014) era an aniversar al Revoluției din Decembrie și multe episoade priveau acest eveniment (vezi ultimele capitole ale acestui volum), singura deplasare mare pe care am putut-o face a fost spre Timișoara. Poate altă dată, dacă vom mai relua acest proiect de televiziune, vom ajunge și la Chișinău...

v) În fine, această carte – ca și precedentul volum, ca și serialul TV de la care au plecat cărțile – nu ar fi fost posibilă fără concursul admirabil al unor oameni cu care m-am intersectat pe parcurs, prin fericitul joc al sorții; și amintesc aici mulțumindu-le: Beatrice Comănescu (directoarea TVR Internațional în 2013), cu care am început proiectul și care l-a sprijinit cel mai mult; Claudiu Săftoiu și ulterior Stelian Tănase (la care nu am apelat cu nimic, știind că aveau oricum și alte probleme pe cap; dar ambii cred că au urmărit de la distanță și cu simpatie proiectul); Dan Paul Ionescu, Georges Boisnard, Gabriel Rusu, Ștefania Țene (care au fost producători la diverse episoade); cameramanii Florin Ioniță, Viorel Popescu, sunetistul Ionuț Popescu și toți acei meritorii profesioniști care ne-au însoțit în acele zile; alte persoane, cu care aproape că nu m-am întâlnit vreodată, dar care au montat cu migală, în studiourile TVR, imaginile și înregistrările sonore; în fine, cele trei Irine: Irina Negru (care gestionează tot tezaurul de arhivă TVR),

Irina Radu (care a sprijinit efectiv cel de-al doilea sezon al serialului) și, cea mai tare dintre toate și toți, Irina „Ifrimaș” Ifrimache – producătoarea celor mai multe episoade, cea care a muncit enorm pentru acest proiect și persoana care știe mai bine ca oricine cum să scoată filmări bune și fire albe în capul celor cu care lucrează (glumesc, desigur – cu ultimele cuvinte, cu restul nu!). Iar la celălalt capăt al poveștii, cel editorial, Grigore Arsene și echipa de la Curtea Veche Publishing au fost de la bun început suporterii transcrierii pe hârtie a acestui proiect, încurajându-mă constant. Tuturor acestora, aşadar, mulțumirea mea; în rest, aşa cum se face de obicei, voi spune că orice eventuală eroare istorică din paginile care urmează (și e improbabil să nu fie erori) cade doar în sarcina autorului. Evident, pentru tipărirea lor acum, scenariile în varianta lor TV au fost editate. În acest volum, am păstrat frazele cât mai aproape de stilul lor original (destinat oralității), dar am îmbogățit conținutul, am adăugat unele note și trimiteri bibliografice și am înlocuit unele repetiții sau formule care erau nepotrivite pentru o transpunere în carte a proiectului.

*

Ajuns aici, trebuie să răspund și la unele întrebări pe care le-am primit de-a lungul acestor ultimi ani (fie prin email-uri, fie pe stradă, fie prin scrisori pe adresa TVR sau a Facultății de Istorie).

Bunăoară, oamenii m-au întrebat din ce clasic am citat formula „Istoria este cea mai frumoasă poveste” – pe care o spun la finalul episoadelor – și dacă cred în ea, din moment ce Istoria este uneori crudă, ironică sau nedreaptă. Ei bine, nu am luat de niciunde această propoziție, ci pur și simplu este convingerea mea. Desigur că Istoria vorbește și despre bine, și despre rău, și despre victime, și despre

călăi, și despre fapte eroice, și despre orori de neimaginat. Dar, chiar aşa stând lucrurile, noi trebuie să ne împăcăm cu Istoria noastră și să o cunoaștem cât mai bine. Dacă avem să răzbunăm ceva, atunci putem să ne răfuim – intelectual vorbind – cu ticăloșii, dictatori, tortionari, criminalii din Istorie, dar nu cu această disciplină ca atare. În acest sens eu cred că Istoria este o poveste frumoasă, pe termen lung (și demnă de știut), chiar dacă nu toate capitolele ei, dintr-un moment sau altul, sunt luminoase.

Apoi, alții telespectatori m-au întrebat de ce, de la un moment încolo, am modificat formula de final, spunând „Istoria este cea mai frumoasă poveste – pentru oamenii inteligenți”. Foarte simplu de ce – am făcut-o din două motive: unul, pentru a ști eu însuși care sunt episoadele din al doilea sezon (pentru că numai în cele filmate în 2014–2015, apare formula lărgită), bănuind de la bun început că nici eu și nici altcineva din echipă nu va mai reține ordinea în care ele au fost filmate. Acum, când revăd câte un episod știu precis din care serie este, grație acelei formule de final, mai scurte sau mai lungi. Iar al doilea motiv a fost acela că prin acest „pentru oamenii inteligenți” am vrut să fac un compliment celor care au privit serialul de-a lungul acestor ani. Cineva m-a întrebat: „Bine, dar nu se vor simți jigniți cei cărora nu le place Istoria?” Și am răspuns: „E puțin probabil să privească emisiunea cineva căruia nu-i place Istoria, așa că nu e jignit nimeni dintre cei care se uită.”

La fel cred și acum. Bănuiesc faptul că această carte nu va ajunge în mâinile cuiva dezinteresat de Istorie – aşa că e dreptul meu să acord celor care o vor citi prezumția de inteligență, chit că vor fi sau nu de acord cu interpretările mele (farmecul Istoriei aici este: el nu constă în înșiruirea de date și nume, ci în interpretările, deseori diferite, care sunt propuse).